

PODSUMOWANIE

Oczekiwania mieszkańców wobec przestrzeni publicznej.

Jak wynika z raportów, przestrzeń publiczna jest najczęściej wybieraną kategorią przy zgłaszaniu projektów. Oznacza to, że mieszkańcy pragną zmian w tej przestrzeni lub chcą jej udoskonalenia.

W 2014 roku mieszkańcy zgłaszali potrzebę głównie w zakresie infrastruktury sportowej i rekreacyjnej oraz infrastruktury pieszej. Zielen miejska nie wyróżniała się ilościowo jako kategoria. Mieszkańcy oczekiwali więc, że będą mogli komfortowo dojść do przystanku czy do pracy oraz do przedszkola czy żłobka, prowadząc wygodnie wózek. Były to oczekiwania zmierzające do zaspokojenia podstawowych potrzeb. Warszawiacy zgłaszali jednak najczęściej potrzebę wprowadzania w przestrzeń sportu i rekreacji, czyli zmian dzięki którym będą umożliwione dodatkowe zajęcia, rozrywka i relaks.

W 2016 i 2017 roku, czyli w III i IV edycji programu, najbardziej popularnymi kategoriami były, jak wcześniej, „sport i rekreacja”, następnie „zielen miejska”, a w trzeciej kolejności „mała architektura”. Oznacza to zapewne, że część oczekiwań wobec infrastruktury pieszej została już zaspokojona, a mieszkańcy odczuli potrzebę wprowadzania większej ilości zieleni w miejską tkankę. Poza tym oczekują, że przestrzeń publiczna zapewni im miejsce spotkań i wypoczynku, co jest podstawowym celem wprowadzania małej architektury.

Budżet partycypacyjny dobrze odzwierciedla oczekiwania mieszkańców, przez co stanowi ważne źródło informacji dla rządzących. Za wyraźny przykład mogą posłużyć tzw. projekty antysmogowe, które pojawiły się w edycji na 2017 rok w liczbie kilku projektów, a w kolejnej edycji zgłoszonych zostało prawie 90. Oznacza to, że warszawiacy oczekują czystego, a przynajmniej nie szkodliwego powietrza w mieście i przekonali się, że trzeba o to zabiegać.

Warto podkreślić, że we wszystkich latach wygrywało więcej projektów dotyczących komunikacji rowerowej niż samochodowej. Łącząc te fakty z rosnącą pozycją „zielonych” projektów, można stwierdzić, że oczekiwania mieszkańców wobec przestrzeni publicznej są coraz bardziej nastawione na aspekt środowiskowy.

Budżet partycypacyjny a funkcjonowanie społeczne przestrzeni publicznej.

Budżet partycypacyjny jako sam proces wpływa na lokalne społeczności, ponieważ inicjuje interakcje międzyludzkie, czy to na etapie dyskusji nad priorytetami dzielnicy lub promocją projektów, czy to przez samą dyskusję o zrealizowanych już projektach zauważanych w przestrzeni. Poza tym, włącza on obywateli i różne organizacje do tworzenia zasad procesu na poziomie dzielnicowym.

Dzięki temu dodatkowemu zaangażowaniu w kształtowanie przestrzeni publicznej i poczuciu, że mają nad nią większą niż wcześniej kontrolę, mieszkańcy czują większą wobec niej odpowiedzialność. Zmniejsza się obszar tzw. przestrzeni niczyjej.

Ponadto, do budżetu zgłaszane są projekty, których celem jest właśnie integracja lokalnej społeczności. Są to głównie, lecz nie wyłącznie, projekty nieinwestycyjne.

Wreszcie, częste w budżecie partycypacyjnym proponowane instalacje siedzisk, siłowni plenerowych czy placów zabaw, również stanowią potencjalne miejsce interakcji społecznych. Wprowadzanie takich elementów poszerza wachlarz aktywności możliwych do realizowania w danym miejscu.

Wszystko to wpływa na jakość przestrzeni publicznej i jej społeczne funkcjonowanie.

Charakter wpływu budżetu partycypacyjnego na jakość przestrzeni publicznej Warszawy.

Na początku należy zaznaczyć, że budżet partycypacyjny nie należy do podstawowych narzędzi kształtujących przestrzeń publiczną. Wprowadzanie budżetów partycypacyjnych w jednostkach samorządów terytorialnych nie ma charakteru obligatoryjnego, a w Polsce nie przekracza on zazwyczaj 1% całego budżetu jednostki. Wskazuję to na stosunkowo niewielką skalę wpływu budżetu partycypacyjnego na przestrzeń publiczną w porównaniu do innych inwestycji.

Co więcej, większość celów budżetu ma charakter społeczny. Chodzi głównie o budowanie społeczności lokalnej, polepszenia relacji między obywatelami i władzą oraz (tu można się dopatrywać myśli o przestrzeni publicznej) zwiększenie efektywności wydatków publicznych.

Budżet partycypacyjny wpływa na przestrzeń publiczną Warszawy poprzez projekty inwestycyjne (które stanowią większość zwyczajnych projektów), poprzez projekty nieinwestycyjne oraz poprzez jego oddziaływanie na lokalne społeczności w trakcie całego procesu.

Jeżeli chodzi o charakter wpływu projektów poddanych bardziej szczegółowej analizie, można stwierdzić, że jest on rozproszony. Odbywa się on głównie poprzez dużą ilość punktowych rozwiązań i są to jednocześnie projekty, których wpływ na przestrzeń jest najmniej różnorodny (projekty te wpływają tylko na jedną lub dwie cechy przestrzeni publicznej). Potwierdza to ogólnopolskie mankamenty budżetu partycypacyjnego przedstawione w przeglądzie literatury.

Największy wpływ na jakość przestrzeni publicznej Warszawy wywierają projekty dotyczące zieleni miejskiej, sportu i rekreacji, małej architektury oraz komunikacji rowerowej. Co charakterystyczne, wśród zieleni miejskiej najliczniejszą grupą są właśnie punktowe modyfikacje, wśród infrastruktury sportowo-rekreacyjnej: place zabaw, wśród małej architektury: oświetlenie oraz siedziska, a w ramach komunikacji rowerowej: punktowa infrastruktura rowerowa.

Cechy przestrzeni publicznej, na które wpływa budżet partycypacyjny, to atrakcyjność i komfort, funkcjonalność przestrzeni publicznej, jej oferta programowa, ogólnodostępność oraz wartość społeczną. Poza tym, zwiększa on poczucie kontroli i przynależności do przestrzeni. Z dokładniejszych analiz wynika, że najwięcej projektów proponowanych w ramach budżetu partycypacyjnego wpływa na *komfort i wizerunek*, następnie, na *wartość społeczną*, w trzeciej kolejności na *funkcje i działania*, a najmniej projektów wpływa na *dostępność i połączenia*.

Z badania wpływu projektów budżetu partycypacyjnego na przestrzeń publiczną z podziałem na dzielnice Warszawy wynika, że charakter tego wpływu nie jest jednolity. Mieszkańcy niektórych dzielnic głosowali dosyć równomiernie na najbardziej popularne w budżecie kategorie, jednak w wielu dzielnicach koncentrowano się na wybranych kategoriach. I tak, w przypadku Wawra była to komunikacja samochodowa, w przypadku Bemowa – komunikacja rowerowa, a w przypadku Mokotowa – projekty dotyczące zwierząt. Ostatni przykład wydaje się być przypadkiem obrazującym wpływ mody lub dobrej akcji promocyjnej pewnej grupy osób na wyniki głosowania.

ZAKOŃCZENIE

Praca charakteryzuje wpływ budżetu partycypacyjnego na jakość przestrzeni publicznej Warszawy, co oparte jest na analizie większości projektów zwycięskich z jego czterech pierwszych edycji, wybranych według określonego kryterium: projekty natury materialnej, nietymczasowej, dotyczące bezpośrednio przestrzeni publicznej, rozumianej jako przestrzenie niezabudowane (ulice, place, parki), nie podlegające pod żadne instytucje oraz do których mieszkańcy mają nieograniczony dostęp. Badania zostały wykonane zarówno dla Warszawy jako całości – pod względem rodzajów projektów oraz ich formy przestrzennej – jak i dla poszczególnych jej dzielnic. Praca, poprzez analizę badanych projektów z wyszczególnieniem dzielnic wskazuje również najbardziej zaniedbane i wymagające interwencji strefy.

Zastosowana metoda badawcza może być wykorzystywana przez władze terytorialne w celu polepszania efektów lub osiągnięcia celów, jakie przyświecały wprowadzeniu budżetu partycypacyjnego do swojej polityki. Może być również źródłem informacji o dotychczasowym wpływie budżetu na przestrzeń publiczną dzielnic oraz o specyfice preferencji i wyborów dokonywanych przez mieszkańców w danej dzielnicy.

Przy dalszych pracach nad wpływem budżetu partycypacyjnego na przestrzeń publiczną Warszawy warto powtórzyć przedstawione w pracy badania w przyszłych latach, co umożliwiłoby pełniejszą interpretację danych i rzetelniejszy opis tendencji. Należałoby również przeanalizować ten proces od momentu ogłoszenia wyników głosowania, aż po realizację projektów oraz ocenić jakość ich wykonania.

Nieodłącznym elementem dalszych analiz powinno być również badanie opinii mieszkańców odnośnie trafności projektów zrealizowanych z budżetu partycypacyjnego. W pierwszej kolejności należałoby zbadać, czy realizacje są dostrzegane, w drugiej, jak oceniana jest wprowadzona zmiana.

Bardzo istotną kwestią jest również osadzenie projektów w konkretnej przestrzeni, a więc badanie wpływu budżetu partycypacyjnego w skali miejsca.

W przeglądzie literatury często przytaczany jest problem dużej ilości niewielkich projektów inwestycyjnych. Badacze wiążą występowanie tego rodzaju projektów z brakiem przestrzeni do realnej dyskusji nad dobrem wspólnym, z przekształceniem jej w „plebiscyt”, który nie koniecznie musi skutkować efektywniejszym gospodarowaniem budżetu. Spłykanie

budżetu partycypacyjnego do jednego z wielu narzędzi mających na celu integrację mieszkańców i naprawę przestrzeni wspólnej, nie wpływa pozytywnie na jego rozwój.

Taka sytuacja ma najczęściej miejsce przy niewielkich budżetach jednostki samorządu terytorialnego oraz w pierwszych latach po wdrożeniu programu.

Można powiedzieć, że Warszawa jest tego przykładem. Jak wynika z niniejszej pracy, punktowe założenia stanowią ok. 64% badanych projektów. Biorąc pod uwagę główne zadania budżetu partycypacyjnego wypływające z jego definicji, powinno się dążyć do eliminacji projektów przynależących do podstawowych zadań samorządowych, nie rezygnując z już istniejących systemów zgłaszania potrzeb w tym zakresie.

Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby pula funduszy przeznaczana na realizację zadań zgłaszanych w ramach budżetu była większa, zakładając, że idea budżetu partycypacyjnego ma być kontynuowana. Wydaje się, że należy właśnie dążyć do zwiększania udziału mieszkańców w procesie decydowania o mieście, jeżeli chce się realizować prawdziwie „obywatelski” budżet, a jednocześnie realnie budować aktywną społeczność i wpływać na przestrzeń w sposób skoordynowany.